

*Павле Тијанић,
адвокат, Београд*

Један поглед на процес хармонизације патентног права у СРЈ са правом Европске уније

Интелектуална својина је општи појам који обухвата скуп више врста права, међу којима су најзначајнија: патент, жиг, модел, узорак, ауторско право, сродна права. За сва права интелектуалне својине је карактеристично да за предмет заштите имају нематеријално добро¹). Друга битна карактеристика права интелектуалне својине јесте да су то апсолутна права чија је функција да обезбеде свом титулару ексклузивност у погледу економске експлоатације предмета заштите. Имовинскоправна овлашћења из субјективног права интелектуалне својине су предмет конститутивног и транслативног промета.

Поред тзв. заштићених - регистрованих права интелектуалне својине постоје и тзв. незаштићена - нерегистрована права интелектуалне својине, то су права која субјект има на основу прописа о сузбијању нелојалне конкуренције (нпр. заштита нерегистрованог знака за обележавање робе или услуга у промету). Реч је о облику заштите који нема карактеристике апсолутног субјективног права, што је и разлог за (релативно неадекватан) назив "незаштићено право интелектуалне својине". У ту групу се убраја и заштита пословне тајне, одн. know-how-a. Пословна тајна се традиционално сматра обликом заштите интелектуалне својине зато што

1. Код патента то је проналазак; код жига то је знак за обележавање робе или услуга у промету; код модела то је тродимензионални дизајн који се може применити за обликовање производа; код узорка то је дводимензионални дизајн који се може применити за украшавање површина производа; код ауторског права то је ауторско дело; код сродних права то су: интерпретација, фонограм, видеограм, емисија или електронска база података.

обезбеђује субјекту ексклузивност у погледу економске експлоатације предмета тајне. Међутим, та ексклузивност не извире ни из каквог апсолутног субјективног права, већ се заснива на фактичкој околности да тајна није доступна другима, односно да је само онај коме је она позната може користити. Отуда, пословна тајна није правни, већ фактички облик заштите интелектуалне својине.

Једини начин да се спречи присвајање вишка вредности који има своје порекло у знању и креативности, од стране лица који нису инвестирали у његово стварање, јесте заштита тих нематеријалних добара путем права интелектуалне својине. Зато право интелектуалне својине тек у информатичком друштву доживљава своју пуну афирмацију.

Извори права

Заштита проналазака патентом код нас је уређена Законом о патентима ("Службени лист СРЈ", бр. 15/95), названим у даљем тексту Закон, с тим што Закон познаје две врсте патената: патент и мали патент. Материја поверљивих проналазака ближе је уређена Уредбом о одређивању поверљивих проналазака који су значајни за одбрану или безбедност Савезне Републике Југославије ("Службени лист СРЈ", број 10/97).

Поступак за признање патента и малог патента уређен је Уредбом о поступку за признање патента, односно малог патента ("Службени лист СРЈ", број 7/96), названом у даљем тексту: Уредба.

Од међународних споразума у области патента које је Југославија ратификовала треба навести на првом месту Париску конвенцију за заштиту индустријске својине из 1883. године. ("Службени лист СФРЈ", број 5/74, Међународни уговори и други споразуми), названом у даљем тексту: Париска конвенција, чији је потписник била Краљевина Србија. Југославија је такође потврдила Будимпештански споразум о међународном признању депозита микроорганизама ради поступка патентирања ("Службени лист СРЈ", број 3/93, Међународни уговори) названом у даљем тексту: Будимпештански споразум и Уговор о сарадњи у области патента ("Службени лист СРЈ - Међународни уговори", број 3/96) - названом у даљем тексту УСОП.

Што се тиче промета патената, материја уговора о лиценци патента уређена је Законом о облигационим односима ("Службени лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 5/89 и 31/93) и Законом о спољнотрговинском пословању ("Службени лист СРЈ", бр. 46/92, 16/93, 29/97 и 59/98), названом у даљем тексту ЗСТП.

Повреда патента и малог патента

Када се говори о повреди патента и малог патента, треба имати у виду да Закон о патентима из 1995. године - ЗОП, предвиђа права проналазача у члану 12, а затим садржину права у члану 56. (која права има носилац патента, односно малог

патента), 58. (права подносиоца пријаве патента, односно малог патента) и 61. до 68.. (ограничења) и обим заштите (кога законодавац погрешно назива обим права) у чл. 59. и 60. ЗОП. У вези са предњим, могу да приметим да мали патент није мали, јер обим права и заштите код патента и малог патента су истоветни. Као следеће, ЗОП одређује појам повреде патента, односно малог патента у члану 7. Најзад, ЗОП у вези са грађанскоправном заштитом предвиђа низ тужби у чл. 77. до 88. Оно што желим овде посебно да истакнем то је да се члан 81. ЗОП, чији је назив "Преклузивни рок за подношење тужбе; хитност поступка" не може тумачити као губитак права *erga omnes*, него само губитак права на подношење тужбе према одређеном лицу и да је често немогуће да вештак у року од два месеца да свој налаз и мишљење о повреди права који одређује члан 82.

Дефиниција и појам патента

Закон, као што смо навели, предвиђа две врсте патента: патент и мали патент.

Према члану 2. став 2. Закона, "патент је право којим се штити проналазак који представља ново техничко решење одређеног проблема, које има инвентивни ниво и које је применљиво".

Патент је право, искључиво, монополско право.

Проналазак је предмет заштите патентом. Закон користи традиционални термин проналазак, што у структури закона повлачи употребу речи "проналазач" и одржава достојанство техничке творевине и њеног стараоца. Реч проналазак такође указује на техничку природу предмета заштите, али се ипак прецизира да се ради, за разлику од открића и других техничких решења, о техничком решењу одређеног проблема, које има, које је резултат стваралачког рада и применљиво је у индустријској или другој делатности.

Закон не даје дефиницију проналаска, него само у више чланова одређује биће патентбилног проналаска.

Заштита проналаска патентом у иностранству

Подносилац пријаве патента може тражити заштиту проналаска патентом у иностранству. При томе неопходно је имати у виду унијско право првенства које износи 12 месеци (проналазач се може позвати на право првенства југословенске пријаве ако поднесе пријаву патента у иностранству у року од 12 месеци рачунајући од дана права првенства југословенске пријаве).

Југославија је чланица светског патентног система РСТ (Уговор о сарадњи у области патента), који омогућава да се једном пријавом поднетом преко Савезног завода за интелектуалну својину тражи заштита проналаска патентом у преко 90 земаља, уз бројне предности у односу на подношење пријава патента непосредно код страних националних или регионалних завода.

Предмети улагања

Према нашим прописима, у нематеријална права спадају патенти, мали патенти, модели, узорци, жигови и ознаке порекла. Поред тога, према тим прописима, предмети улагања могу бити пријаве патената, пријаве малих патената, пријаве модела, пријаве узорака и пријаве жигова. Предмет улагања могу бити know-how и знаци разликовања који уживају заштиту по основу права нелојалне утакмице или другог права (овде спадају, на пример, знаци разликовања који су опште познати). При томе треба имати на уму да ознака порекла не може бити предмет улагања.

Свако од наведених права може бити улог у виду преноса права или у виду уступања права коришћења - у виду искључиве и неискључиве лиценце.

Што се тиче goodwill-а, он представља посебну вредност, али само као додатна вредност уз неку од наведених категорија права индустријске својине. Он је везан или за фирму, или за неки њен други знак разликовања, или за одређено техничко право итд. Према Закону о рачуноводству ("Службени лист СРЈ", број 46/96 од 4. октобра 1996. године, goodwill-ом, се сматра "вредност утврђена изнад књиговодствене вредности нето имовине (капитала) остварена приликом купопродаје правног лица, припајања, спајања, поделе и власничке трансформације између независних учесника у тим трансакцијама".

Наши прописи не познају као посебан предмет улога "apport en industrie" који представља улагање путем ангажовања познатог стручњака, што представља посебну вредност с обзиром, углавном, на знање, углед и стално ангажовање одређеног угледног лица.

Сваки пренос права у овом случају има свој посебни правни режим, јер се ради о оснивачком улогу који престаје да буде имовина оснивача и прелази у имовину предузећа, те оснивач нема право на повраћај тог улога. Због тога је неопходно унапред имати у виду, односно уредити односе колико је то могуће за случај ликвидације или стечаја предузећа. Што се тиче уступања права коришћења, с обзиром да улагач задржава одређена права и да је уговор закључен *intuitu personae*, те да уговор може трајати одређено време, положај улагача у случају ликвидације или стечаја предузећа је у извесној мери повољнији.

Процена вредности улога

Вредност улога мора бити реално одређена. Ту вредност чине трошкови стварања творевине и уопште њеног стицања, трошкови њене заштите, трошкови разних служби у предузећу у вези са применом творевине, трошкови у вези са стицањем њене познатости (то су најчешће трошкови рекламе и издаци за стицање клијентеле), goodwill итд.

Приватизација интелектуалне својине предузећа

Приликом приватизације интелектуалне својине предузећа постављају се два суштинска питања. Прво се односи на идентификацију интелектуалне својине предузећа, односно њено разграничење од појма goodwill, који има шире и непрецизније значење. Друго питање односи се на утврђење новчане вредности интелектуалне својине. За ту сврху је применљив тзв. преносни метод процене. Примена преносног метода је посао економисте који мора да познаје и одређене правне аспекте различитих облика интелектуалне својине.

Посебне формалности у вези са улагањем регистрованих права индустријске својине

С обзиром да је улагање регистрованих права индустријске својине уствари пренос права или уступање права коришћења, непоходно је имати у виду одредбе прописа о правном дејству аката у вези са тим правним радњама.

Пријава патента, патент, пријава малог патента, мали патент, пријава модела, модел, пријава узорка, узорак, пријава жига и жиг могу бити пренети пуноважно само ако је такав пренос уписан у регистар код Савезног завода за интелектуалну својину (Завод).

Што се тиче улога у виду уступања права коришћења, да би такав пренос имао дејство *erga omnes*, неопходно је извршити упис лиценце у регистар код Завода.

„Бела књига“ и Конвенција о патенту Европске уније

Хармонизација југословенског патентног права са правом Европске уније (супранационалним правилима и хармонизованим националним правима земаља чланица) представља императив економског развоја.

Треба имати у виду да је предуслов за закључивање преференцијалног споразума са Европском унијом и споразума о придруженом статусу (дефинисани политичко-економски циљеви) регулисање чланства у СТО односно ГАТТ-у. Значајно прихватање Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине (TRIPs-a) за југословенско патентно право и право интелектуалне својине као један од дефинисаних услова за укључење у Уругвајску рунду односно за стицање (или обнављање) пуноправног статуса у СТО. Очекује се да ће Конвенција о европском патенту ускоро постати и обавезујући извор међународног права (мада је садржина Конвенција већ део новодонетих прописа из области патентне заштите). Пред нама је процес усклађивања југословенског патентног права са одредбама TRIPs-a и садржином "Беле књиге".

Два најзначајнија документа на плану хармонизације патентног права су "Бела књига" - документ о припремању придружених земаља централне и источне Европе за улазак у Европску унију и Конвенција о патенту Европске уније.

Земље чланице Европске уније (у то време ЕЕЗ) донеле су 1975. године Конвенцију о патенту Заједнице стварање наднационалних правила у области патентног права, обавезних за све земље чланице.

Чланице Конвенције су само државе чланице Европске заједнице. Том Конвенцијом се успоставља наднационални режим патентне заштите за целу територију Европске заједнице.

У члану 100. Уговора о оснивању Европске заједнице се предвиђа да Савет, на предлог Комисије доноси упутства о приближавању законских, подзаконских и административних одредаба држава чланица које имају непосредног утицаја на успостављање односно функционисање заједничког тржишта. У "Белој књизи" се предвиђа да домени права регулативе придружених земаља бившег источног блока треба да буду прилагођени регулативи Заједнице. Регулатива из области интелектуалне својине односно уже патентно право је једна од области хармонизације. Комисија Европске уније је предложила основне текстове који би требало да представљају предмет хармонизације. Предвиђено је да се усвајање мера одвија у две етапе.

"Бела књига" дефинише стратегију приступања Унији и предуслове за приступање хармонизованом правном поретку. Земље чланице Уније су утврдиле приоритете у области патентног права много пре доношења "Беле књиге". Придружене земље (и заинтересоване земље попут Југославије) којима је "Бела књига" намењена, имаће тешкоћа у поступку спровођења мера које су предвиђене у области хармонизације њихових патентних прописа са утврђеним моделима Уније. Треба имати у виду постојеће разлике у патентним системима између земаља централне и југоисточне Европе и земаља чланица Уније, законодавну делатност ових земаља, различите језике земаља, разлике у правној традицији итд.

Прва фаза хармонизација закона са прихваћеним правилима Уније у области жигова (Директива 89/104/ЕЕС), топографије полупроводника односно "РС" компјутера (Директива 87/54/ЕЕС), компјутерских програма (Директива 91/25/ЕЕС) и ауторских и сродних права (Директива 92/100/ЕЕС и Директива 93/98/ЕЕС). Друга фаза је резервисана за патентно право и за фармацеутске производе. У реализацији наведеног циља од значаја је и активност придружених чланица у погледу укључивања у Конвенцију о европском патенту (зависно од земље) да поднесу одговарајућу пријаву Европској патентној организацији. Хармонизација патентног права у оквиру Уније је у потпуности усклађена са правилима предвиђеним у Конвенцији о европском патенту чије су чланице све земље Уније. Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (назван "TRIPs") су ратификовале све земље чланице Уније и ускладиле своје националне прописе. Споразум је ратификовала и сама Унија и извршила потребне измене у својим правилима; коначно, придружене земље су као чланице СТО потписале "TRIPs" као споразум донет у оквиру уругвајске рунде.

Конвенција о европском патенту је споразум закључен у складу са чл. 19. Париске конвенције између једног броја европских земаља чланица Париске конвен-

ције, које су нашле свој интерес у потписивању једног ужег регионалног споразума с намером да у једном делу међународног патентног права створе наднационалне нормe. Погодност Конвенције лежи у ефикасној рационализацији послова у вези са поступком пријављивања проналазака. Уместо да се исти поступак испитивања за исти проналазак спроводи у свакој земљи понаособ (како је према Париској конвенцији), поступак се спроводи на једном месту, а има правни учинак као да се спроводио у свакој од земаља где је тражена заштита. На овај начин се растерећују национални патентни бирои земаља чланица а врши се концентрација патентне документације на једном месту.

Комисија Европске уније је за сваки домен предложила кључне мере, тј. основне текстове који би требало да представљају предмет хармонизације. Предвиђено је да се усвајање мера одвија у две етапе.

"Бела књига" има за задатак да дефинише стратегију приступања Унији у једном од најважнијих домена и истовремено утврди предуслове за приступање хармонизованом правном поретку. Земље чланице Уније су утврдиле националне приоритете у области патентног права много пре доношења "Беле књиге" и поступак хармонизације између самих земаља је далеко одмакао. Придружене земље (и заинтересоване земље попут Југославије) којима је "Бела књига намењена, имаће несумњиво доста тешкоћа у поступку спровођења мера које су предвиђене у области хармонизације њихових патентних прописа са утврђеним моделима Уније. Треба имати у виду постојеће разлике у патентним системима између земаља централне и југоисточне Европе и земаља чланица Уније, преоптерећену законодавну делатност ових земаља, различите језике земаља, разлике у правној традицији итд.

У првој етапи треба да се одвија хармонизација закона са опште прихваћеним правилима Уније у области жигова (Директива 89/104/ЕЕС), топографије полупроводника односно "срца" компјутера (Директива 87/54/ЕЕС), компјутерских програма (Директива 91/25/ЕЕС) и ауторских и сродних права (Директива 92/100/ЕЕС и Директива 93/98/ЕЕС). Друга етапа је резервисана за патентно право и то за аспекте ерозије ефективне патентне заштите за фармацеутске производе. Придружене земље су ускладиле углавном своје националне законе у области патента у складу са директивама и упутствима Заједнице или су у процесу доношења таквих прописа. У реализацији наведеног циља од значаја је и активност придружених чланица у погледу укључивања у Конвенцију о европском патенту да поднесу одговарајућу пријаву Европској патентној организацији. Наиме, хармонизација патентног права у оквиру Уније је у потпуности усклађена са правилима предвиђеним у Конвенцији о европском патенту, чије су чланице све земље Уније.

Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (TRIPs)

TRIPs је закључен у оквиру ГАТТ-а односно СТО (Светске трговинске организације) назване "Уругвајска рунда преговора" као резултат захтева земаља чланица СТО да се прописи из области интелектуалне својине хармонизују у већем степену. Обухваћена су сва права индустријске својине, ауторска и сродна права. Основу Споразума чине два базична принципа међународног права - принцип националног третмана и принцип најповлашћеније нације. Закључење споразума као што је TRIPs представља значајан корак напред на путу међународне мултилатерале у области интелектуалне својине. Циљ је био да се олакша и обезбеди слободан проток роба и услуга који су заштићени неким од права интелектуалне својине.

Схватање о улози права интелектуалне својине се постепено, током времена, ипак нешто променило. Ова промена би могла бити илустрована у TRIPs-у који је ступио на снагу 1. јануара 1996. године након ГАТТ-ове Уругвајске рунде и који је приложен Споразуму Светске трговинске организације (СТО).

Уговор о оснивању Европске економске заједнице предвиђено је и успостављање заједничке регулативе у области глобалне економске политике и то монетарне политике и низа секторских политика. Успостављање заједничке регулативе за све чланове Европске уније одвија се у два правца: стварањем супранационалних правила понашања у оним случајевима када су земље чланице "одустале" од својих националних правила и заједнички донеле супранационална правила обавезујућег карактера и хармонизовањем националних регулатива у складу са моделима предвиђеним директивама донетим од Заједнице.

Европска заједница је са низом земаља закључила уговоре о трговини, сарадњи или придруженом статусу. Од посебног значаја је за нас чињеница да је шест земаља бившег Варшавског пакта закључило уговоре о придруженом статусу у којима се, између осталог, предвиђа и прилагођавање националног права праву Уније. Тиме ће правни систем већ успостављен (од супранационалних правила и хармонизованих националних закона) на простору држава чланица Европске уније бити у битним елементима проширен на целину простора средње и југоисточне Европе. Тако посматрано, Југославија ће се врло ускоро наћи окружена државама у којима ће важити усклађена правна правила.

Пред нама је процес усклађивања југословенског патентног права са одредбама TRIPs-а и садржином "Беле књиге".

За Југославију је од примарне важности да хармонизује своје прописе са одредбама ГАТТ-овог Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине (тзв. TRIP) из 1993. јер то, између осталог, представља услов за пријем наше земље у чланство Светске трговинске организације. Хармонизација нашег права са одговарајућом регулативом ЕУ битна је за приближавање наше земље почетним облицима институционалне сарадње са ЕУ.

Може се рећи да су основни разлози за темељиту реформу југословенског права индустријске својине 1995. године били усвајање модерних Конвенција заштите индустријске својине путем уношења у национално законодавство опште прихваћених правних правила и стандарда у оквиру међународног права и пракса развијених држава у овој области, а нарочито да се југословенско законодавство хармонизује - у што је могуће већој мери - са правом Европске уније. На тај начин је југословенско право, бар што се тиче заштите индустријске својине, знатно напредовало у односу на правне системе новостворених држава на територији бивше СФР Југославије, при чему се ова оцена односи, пре свега, на правне режиме заштите индустријске својине у Хрватској, Босни и Херцеговини и Македонији.

Треба, међутим, имати у виду да је предуслов за закључивање преференцијалног споразума са Европском унијом и споразума о придруженом статусу (дефинисани политичко-економски циљеви) регулисање чланства у СТО односно ГАТТ-у. Чини се као изузетно значајно прихватање Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине (TRIPs-a) не само за југословенско патентно право и право интелектуалне својине већ као један од услова за укључење у Уругвајску рунду односно за стицање (или обнављање) пуноправног статуса у СТО.

Пренос права – европски патент

Према члану 2. Конвенције о европском патенту КЕП, "патенти издати на основу ове конвенције зову се европски патенти". Према члану 64. КЕП, "европски патент даје носиоцу, од дана објаве податке о његовом издавању, у свакој држави уговорници за коју је издат, иста права која му даје национални патент издат у тој држави...". Што се тиче права из пријаве европског патента, према члану 67. КЕП "рачунајући од њене објаве на основу члана 93. пријава европског патента обезбеђује привремено пријавиоцу, у државама уговорницама које су назначене у пријави патента онаквој каква је објављена, заштиту предвиђену чланом 64".

Европски патент је свежањ патента који важе у назначеним државама чланицама и садржина тих патентних права је одређена националним прописима назначених држава чланица. Ова права су, корисно је напоменути, унифицирана у чл. 29. до 32. Конвенције о европском патенту Заједнице из 1975. године.

Преглед закона држава чланица ЕЗ показује да је садржина патентног права у већини тих држава одређена управо као у чл. 29. до 32. Конвенције о европском патенту Заједнице.

Француски закон о патентима у чл. 29. и 29 бис. и немачки закон о патентима у чл. 9. и 10, на истоветан начин набрајају права која чине искључиво, монополско патентно право: патент даје носиоцу право производње, понуде стављања у промет, коришћења, увоза и државине из наведених разлога производа који је предмет патента, право коришћења поступка који је предмет патента и понуде његовог коришћења, право понуде, стављања у промет, коришћења, увоза и државине из

наведених разлога производа добијеног непосредно поступком који је предмет патента.

Што се тиче дефиниције know-how-a, према члану 1. параграф 7. Правилника (ЕЕЗ) бр. 556/89 Комисије из 1988. године о примени члана 85. параграф 3. уговора ЕЕЗ на категорије уговора о лиценци know-how-a, "know-how означава скуп тајних техничких информација, које су битне и идентификоване у било којој одговарајућој форми". Што се тиче скупа техничких информација, очигледно оне нису означене као информације незаштићене патентом, али су ограничене на оне информације које служе добијању производа. Што се тиче елемената тајности, није неопходно да сваки поједини елемент know-how-a, буде сасвим непозната или да се до њега не може доћи ван предузећа даваоца лиценце. Ради се о know-how-у који, посматран у целини или у тачно назначеној конфигурацији и тачно одређеном скупу својих елемената, није генерално познат, нити се може лако доћи до њега, тако да део његове вредности даје предност стицаоцу лиценце. Што се тиче захтева битности, он означава да know-how мора садржавати значајне и корисне техничке информације. Писмени облик се захтева због правне и уговорне сигурности и из фискалних разлога.

Према члану 5. Прве директиве Савета ЕЗ којом се приближавају законодавства о жиговима држава чланица из 1988. године, право на жиг даје његовом носиоцу искључиво право, то јест носилац жига може забранити сваком трећем лицу, ако не постоји његова сагласност, да користи у привредном животу истоветан или сличан жиг. Носилац жига може у овим случајевима да забрани трећим лицима стављање жига, понуду производа са тим жигом, стављање у промет таквог производа у државину таквог производа ради његовог стављања у промет, увоз и извоз таквог производа и коришћење жига на пословним папирима и у реклами.

Што се тиче пријаве европског патента, према члану 71. КЕР, пријава европског патента може бити предмет преноса права. Према члану 72. КЕР, пренос пријаве европског патента може бити извршен само у писменој форми и уз потписе оба уговорача. С обзиром на потребу да се води поступак по пријави, подразумева се да тај пренос мора бити уписан у регистар пријава да би Европски завод за патенте наставио поступак са новим овлашћеним лицем. КЕР нема одредбе о Преносу европског патента, јер се ради о правима на која се примењују национална права. Преглед националних права показује да је пренос права на европски патент и на национални патент правно важећи само ако је учињен у писменој форми.

Што се тиче преноса know-how-a, не постоји акт ЕЗ који уређује то питање (постоји само правилник који се односи на лиценце know-how-a). У пракси know-how-у може бити пренет за одређену територију или одређене територије или за све територије у погледу свих релевантних техничких информација или само неких.

Прва директива Савета ЕЗ којом се приближавају законодавства о жиговима држава чланица из 1988. године не садржи одредбе о преносу права на жиг. Међутим, ако се имају у виду закони земаља чланица, може се закључити да све више

преовладава став да је пренос права на жиг слободан, то јест да није условљен преносом предузећа или део предузећа (в., на пример, члан 15. италијанског закона о жиговима, са изменама и допунама из децембра 1992. године и члан 23. француског закона о жиговима из јануара 1991. године). Пренос може имати за предмет део производа или услуга на које се знак односи или цео списак, с тим што пренос не може бити извршен за део територије државе. Уговор о преносу мора бити у писменој фирми, истакнуто је у појединим законима.

Пренос коришћења

Ако се ради о пријави европског патента, према члану 73. КЕР, пријава европског патента може бити у целини или делимично предмет лиценци за сву или за само део територије назначених држава уговорница. Према члану 74. КЕР, у овом случају се примењује право назначене државе (“примењују се прописи који се одnose у тој држави на пријаве националних патената”).

У регистар код Европског завода за патенте “Европски регистар патента” могу бити уписане на захтев било које уговорне стране лиценце пријаве европског патента или подлиценце пријаве.

Што се тиче националних прописа, према члану 43. француског закона о патентима, право коришћења проналаска из пријаве патента или проналаска заштићеног патентом може бити уступљено у виду искључиве или неискључиве лиценце. Уговор мора бити у писменој форми да би имао правну снагу. Према члану 15. немачког закона о патентима, лиценца патента може бити искључива или неискључива, а уговор, да би имао правно дејство, мора бити у писменом облику. Према члану 12. грчког закона о патентима, ако није другачије уговорено, лиценца патента је неискључива, непреносива и стицалац лиценце нема право да да подлиценцу. Уговор мора бити у писменом облику да би важио.

Закони о патентима појединих земаља, ЕЗ посвећују посебну пажњу питању које су клаузуле рестриктивне. (в., на пример, члан 44. закона о патентима Велике Британије).

Рестриктивне клаузуле

У вези са овим клаузулама, неопходно је осврнути се на утицај права заједнице о слободној утакмици на патентно право. Могућ конфликт ова два права заснован је на одредби члана 85. Уговора ЕЕЗ који забрањује клаузуле које имају за предмет или које могу имати за последицу сузбијање нелојалне утакмице у оквиру заједничког тржишта и на одредби члана 86. истог уговора који забрањује злоупотребе доминантног положаја. Члан 3. Правилника (ЕЕЗ) бр. 2349/84 Комисије из 1984. године о примени члана 85. параграф 3. уговора ЕЕЗ на категорије уговора о лиценци патента уређује које су клаузуле забрањене, то јест не могу бити садржане у уговору о лиценци. То су одредбе о неоспоравању, о продужењу трајања уго-

вора укључивањем нових патената, о неконкуренцији, о плаћању накнаде за непатентиране производе или за производе који нису фабриковани по патентираном поступку, о највишој производњи о ограничавању стицаоца лиценце да одређује цене и о забрани да стицалац лиценце може имати одређену клијентелу. Међутим, треба имати у виду да предње формулације захтевају ближа обавештења и бројне допуне, као и да је потребно имати у виду правила о “правно-економском контексту”, “суштини патентног права”, “материјалној садржини патента”, итд. Сви ти профили дају повода да се у одређеној ситуацији клаузула другачије посматра да не би смо дошли у ситуацију да посматрамо привредни живот бирократски или да негирамо сам појам патента, однос проналаска заштићеног патентном и know-how-a, итд.

Правилник (ЕЕЗ) бр. 556. Комисије из 1988. године о примени члана 85. параграф 3. уговора ЕЕЗ на категорије уговора о лиценци know-how-a, такође одређује које су одредбе уговора рестриктивне (инкомпатибилне са правом заједнице о слободној утакмици, те, према томе, “црне”). Ради се о четрнаест клаузула чије су дефиниције (текстови) опширне.

Према члану 3. Директиве, црне клаузуле су:

- обавеза стицаоца лиценце да не користи know-how по престанку уговора и поред тога што је он откривен јавности без кривице стицаоца лиценце;
- обавеза стицаоца лиценце да уступи даваоцу лиценце сво право или део права на усавршења или нове примене;
- обавеза стицаоца лиценце да да даваоцу лиценце лиценцу за усавршења, па и када се ради о неискључивој или реципрочној лиценци, када не могу бити одвојена од know-how-a, а који је саопштен и када право даваоца лиценце да користи усавршење траје дуже од права стицаоца лиценце да користи лиценцирани know-how, сем раскида уговора услед неизвршења обавезе од стране стицаоца лиценце;
- обавеза стицаоца лиценце да прихвати, приликом закључења уговора, спецификације о квалитету или друге лиценце или да прибави средства или користи услуге које не жели, сем ако су те лиценце, спецификације квалитета или добара или услуга неопходне да обезбеђење исправности техничког искоришћавања или слагласности на нормама квалитета које поштују давалац лиценце и стицаоци лиценце;
- обавеза стицаоца лиценце да не оспорава лиценцирани патент и тајни карактер саопштеног know-how-a, а ако стицалац лиценце оспорава једно или други, давалац лиценце има право да раскине уговор;
- обавеза стицаоца лиценце да плати накнаду ван основа установљеног према коришћењу know-how-a;
- ограничење клијентеле коју стицалац лиценце може опслуживати;
- ограничење количине производа који су настали и/или продавани од стране стицаоца лиценце, сем у случају када је лиценца дата ради обезбеђења још једног извора снабдевања;
- спречавање стицаоца лиценце да слободно одређује цене;

- одређена ограничења слободне конкуренције између уговарача или њихових предузећа у областима истраживања и развоја, и сл.;

- аутоматско продужење уговора о лиценци укључивањем у уговор нових усавршења која је саопштио давалац лиценце, сем ако стицалац лиценце има право да одбије ова усавршења или ако свака од страна може да раскине уговор по истеку првобитног рока и тако редом, најмање сваке три године;

- обавезу за сваку уговорну страну или једну од њих да одбије, без оправдања, захтеве за снабдевање корисника или продаваца у погледу производа и територија унутар заједничког тржишта или ограничење у снабдевању.

Предњи текстови (одредбе) о црним клаузулама нису потпуни и као такви захтева ближа објашњења, тим пре што поједина питања (на пример, усавршења и тајност know-how-а, представља предмет регулисања у оквиру сивих и белих клаузула.

Што се тиче лиценце жига, према члану 8. наведене Прве директиве Савета ЕЗ, којом се приближавају законодавства о жиговима држава чланица из 1988. године, жиг може бити предмет лиценце за све или неке производе или услуге за које је регистрован и за целу територију или део територије државе чланице. Лиценце могу бити искључиве или неискључиве. Директива поклања посебну пажњу повреди уговора од стране стицаоца лиценце и даје право даваоцу лиценце да у случају повреде заштити своје искључиво право. Као случајеве повреде наводи непоштовање од стране стицаоца лиценце, одредби о трајању уговора, о изгледу знака, природи производа или услуга, територији и квалитету производа и услуга које лиценца покрива.

Закони о жиговима држава чланица ЕЗ преузели су предње одредбе о лиценци жига из директиве, с тим што су неки од њих, да би се отклониле слабости слободног преноса, предвидели обавезу савесности уговорних страна: лиценцирани жиг не сме довести јавност у заблуду у погледу главних особина производа или услуга. Према свим националним законима држава чланица ЕЗ, жигу може престати важност ако је постао преварен или, тачније речено, ако може довести јавност у заблуду у погледу природе, квалитета или порекла производа и услуга употребом жига од стране носиоца права или стицаоца лиценце. Ова одредба је преузета из члана 12. Директиве.

Резиме

“44 године после усвајања Римског уговора, Европска унија има сопствени систем заштите патената. Постоји дуализам у смислу да за признање патента постоји национални систем, ограничен на територије посебних држава чланица ЕУ и европски патентни систем, што представља могућност потенцијалне фрагментације унутрашњег тржишта. Европска унија не обезбеђује јединствен систем заштите на целој територији и нема на располагању правне механизме или судску инфраструктуру да се успротиви фрагментацији унутрашњег тржишта због разно-

ликости тумачења обима заштите код европских патената на националним судовима, као и различите примене Конвенције о европском патенту у поступку по приговору.

Примена правила о исцрпљењу патентног права у Европској унији од стране Европског суда правде обезбеђује правно средство за слободан промет производа, који је обезбеђен само када се производи изнесу на тржиште у Европској унији од стране власника патента или уз његов пристанак.

Исцрпљење права очигледно слаби подстицај иновација у Европској унији, који би патентни систем иначе требало да обезбеди. Посебно мала и средња предузећа, која не могу да приуште цену прибављања патентне заштите у ЕУ по постојећој шеми, треба да преживе притисак. Стога се иновативни потенцијал не може користити да се у најбољој мери одреде прави економски интереси Уније”.

Л и т е р а т у р а

- С. Марковић: Хармонизација ауторског и суседних права у СР Југославији са регулативом ГАТТ-а и Европске уније, Право и привреда бр. 5-8/99.
- Весна Бесаревић: Хармонизација југословенског патентног права са правом Европске уније, Привреда и право бр. 5-8/99.
- Јозеф Штраус: Стање патентног система у Европској унији, Минхен, 1997. (Објављено у “Гласнику интелектуалне својине” - Подлистака ГИС 5/97).
- М. Манигодић: Заштита техничких решења, модели и узорци, робни и услужни жигови, Београд, 1999. године.
- Б. Влашковић: Посредна повреда патента у Закону о патентима СР Југославије, Право и привреда, 5-8/99.
- М. Васиљевић: Коментар Закона о предузећима, Београд, 1996.
- С. Перовић: Коментар Закона о облигационим односима, Београд, 1995.